

3. Deleuze, Gilles and Félix Guattari. 1980. A Thousand Plateaus. Trans. Brian Massumi. London and New York: Continuum, 2004. Vol. 2 of Capitalism and Schizophrenia. 2 vols. 1972–1980. Trans. of Mille Plateaux. Paris: Les Editions de Minuit

4. Robertson R., Knondker H. Discourses of globalization: Preliminary considerations. International sociology. L., 1999. Vol. 13, № 1. P. 25–40.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-317-3-24>

WORLDVIEW CULTURE AND CREATIVE SELF-REALISATION AS THE BASIS OF CULTURAL FORMATION OF THE PERSONALITY

СВІТОГЛЯДНА КУЛЬТУРА І ТВОРЧА САМОРЕАЛІЗАЦІЯ ЯК ОСНОВА КУЛЬТУРНОГО СТАНОВЛЕННЯ ОСОБИСТОСТІ

Sokhatska O. A. Сохацька О. А.

*Candidate of Pedagogical Sciences,
Associate Professor,
Associate Professor at the Department
of Cultural Studies
Lesya Ukrainka Volyn
National University
Lutsk, Ukraine*

*кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри культурології
Волинський національний університет
імені Лесі Українки
м. Луцьк, Україна*

Світоглядна культура – завжди правильне, хоча своєрідне дзеркало душі особистості. Характеризуючись багатоспрямованістю, концентруючи в собі основні, визначальні орієнтири творчої діяльності, вона детермінує в загальних рисах розгортання інтелектуально-духовних процесів. Загальні світоглядні установки функціонують при цьому як найважливіші інтелектуальні каталізатори засвоєння найбільш соціально і культурно значущих досягнень. Світоглядна культура постійно поєднує людину зі світом. «Суть світоглядної культури полягає в тому, що вона відображає безпосередню єдність людини і суспільної форми практики. При цьому ступінь адекватності індивідуальної життєдіяльності її суспільному характеру виступає практичним показником міри свободи людини у сфері суспільного виробництва, утвердження її здібностей до творчості за законами природи і мірками суспільної культури» [5, с. 215].

Поза світоглядною культурою немає і не може бути творчості й особистості і не тільки тому, що аморфним, внутрішньо

несистематизованим, незцементованим представлено інтелектуально-духовний матеріал знання. Насамперед і головним чином тому, що при цьому повною мірою не реалізується, не проявляється самотворчість особистості, оскільки відсутнє чітке розмежування всього, що оточує людину, на людське, особистісно значуще і позбавлене цього статусу. Адже у всьому без винятку може і повинен проявлятися власне людський смисл. Для цього особистості завжди життєво необхідно залишатися на позиції особистісних якостей – особистісно відповідально відноситися до всіх, без винятку, процесів, явищ, подій, інших людей.

Для особистості немає «нейтральних речей». Їх використання відповідає людському призначенню. Все багатство предметного світу для особистості постає в його справжньому призначенні, тобто для її власне особистісного розвитку й самоутвердження, а не якийсь чужий для неї світ. Тому можна зробити висновок про те, що «... висхідним методологічним принципом формування людської особистості, її духовного світу, є прилучення її до розпредмечування різноманітних формоутворень культури шляхом оволодіння історично виробленим людством видами і способами діяльності... [7, с. 163].

Особливого значення світоглядна культура набуває в переломні історичні епохи, коли загострюється потреба в цілеспрямованій організації соціальної творчості, у подоланні відсталіх установок, які втратили свій смисл цінностей, і в утворенні якісно нових форм творчості. Соціокультурний розвиток відповідно продукує зміст нових установок. Освоєння об'єктивних закономірностей суспільства, визначення історично найбільш значущих із них – вихідна основа пошуку оптимального поєднання суспільних і особистісних інтересів.

Світоглядна культура, яка виросла на основі культурних багатств суспільства, різноманітності культурної творчості (а всі форми участі особистості в культурному розвитку суспільства можуть і повинні бути представлені як культурна творчість), являє собою певну здібність або потенціал культури особистості, який покликаний забезпечувати духовний і душевний комфорт. Це та атмосфера, у якій людина відчуває себе вільною, оскільки володіє усвідомленими і цілком реальними умовами (основами) самореалізації та самовияву. Одночасно відсутність цього потенціалу особистісної культури слугує чітким доказом глибинних деструктивних, кризових тенденцій, що виражаються відповідно і в психологічному дискомфорті, і в почуттях невпевненості, які оволодівають індивідом, в апатії, у хитанні думки від однієї крайності до іншої.

«Універсальність світоглядної культури особистості залежить насамперед від ступеня особистої участі в суспільній праці, від уміння застосовувати на практиці вироблені людством знання і уявлення про світ. Ось чому культура особистості – це не культура духовного

споживання, свого роду «інтелектуальної гри», а, навпаки, культура практичного творення світу» [5, с. 175].

Світоглядна культура повинна бути присутня у творчості особистості. «Людина перебуває не в центрі байдужої до неї природи, а в центрі свого життєвого світу, тобто по особливому сконструйованій предметній і соціальній дійсності. Кожен індивід бачить соціальний і предметний світ як передумову власної життєдіяльності, але реально стикається з цією передумовою у формі значущих для нього подій власного життя, в ході яких особистість актуалізує не всю сукупність форм соціально-практичної діяльності, а тільки ту її частину, яка обумовлена життєвою необхідністю. Разом з тим кожен акт людської життєдіяльності в його неповторності і самотності як такої» [6, с. 36].

Творчість є принципом життя людини. Кожен, хто прагне пізнати «свій шлях широкий» у всіх його вимірах, опанувати мистецтво бути самим собою, мусить стати на позиції творчого ставлення до життя.

Ідея життєдіяльності є провідною для сучасної соціальної філософії, культурології, психології, педагогічної теорії. Принцип життєтворчості передбачає, що предметом творчості стає не тільки зовнішній, а й внутрішній світ людини, коли вона будує власне життя відповідно до певного морального позитивного задуму, що має особистісний зміст, який у кінцевому підсумку збігається із загальнолюдським.

Фундаментом творчості в житті є свобода суб'єктивної активності людини. Джерелом активності виступають потреби, які за ідеальних умов мають вільно реалізовуватися, однак насправді їх задоволення відбувається через подолання тих чи інших обставин, протиріч і протидій, що часто слугують додатковим подразником для актуалізації творчих задатків індивіда.

Творчий потенціал у широкому розумінні грає роль однієї з основних динамічних детермінант, що визначають спрямованість процесу розвитку особистості. Серед розмаїття потреб можна виокремити дві взаємопов'язані потреби. Це потреба бути особистістю (потреба персоналізації) і потреба самореалізації. Перша забезпечує активне входження індивіда в соціальні зв'язки і водночас зумовлюється цими зв'язками, суспільними відносинами. Друга спонукає особистість до реалізації свого творчого потенціалу (запас життєвої енергії, задатки, здібності, талант). Завдання виховання і освіти полягає в ознайомленні зі шляхами, завдяки яким людина може стати тим, ким здатна злати, тобто самореалізуватися.

Таким чином, свідоме творення особистістю свого життя передбачає розробку життєвої стратегії. У стратегії життя фіксується життєва позиція та головна життєва лінія, визначається проекція майбутнього шляху особистості. Отже, стратегія життя передбачає: 1) вибір

вирішального для особистості напряму, способу життя, визначення головних життєвих цілей, етапів їх досягнення та послідовності цих етапів; стратегія виникає спочатку як «задум життя», його ідеальний план, який потрібно здійснити на практиці, що неминуче пов'язано із подоланням протиріч; 2) розв'язання протиріч існування, досягнення особистістю своїх життєвих цілей і планів; 3) фіксацію процесу творення особистістю цінностей свого життя [2, с. 25].

Наявність життєвої стратегії та послідовність діяльності для її здійснення дає можливість особистості навчитися краще орієнтуватися у своєму внутрішньому світі (своїх потребах, станах); набути досвіду розв'язання внутрішньо особистісних протиріч та конфліктів, гармонізації свого внутрішнього світу; осмислити діапазон засобів для вирішення своїх життєвих завдань; розвивати вміння змінювати життєву стратегію та свої життєві орієнтири за умов підвищеного ступеня нестабільності, невизначеності, набувати навичок взаємодії зі своїми глибинними психологічними структурами (підсвідомістю та несвідомим); динамічно змінювати стратегію поведінки за умов ситуації, що змінилася, набуваючи життєвого досвіду. У результаті – сприяти особистісному зростанню, створенню оптимальної стратегії поведінки, підвищенню творчого потенціалу особистості.

Література:

1. Арцишевський Р. А. Методологічні засади оновлення змісту освіти Зб. наук. пр. до 10-річчя АПН України. Х.: «ОВС».2000. С. 270 – 284.
2. Арцишевський Р. А. Світоглядна освіта як головний чинник розвитку духовності, Духовність особистості: методологічні та методичні аспекти. Луцьк: Надстир'я, 2004. С. 22-26.
3. Бебик В. М. Політична культура сучасної молоді / В. М. Бебик, М.Ф. Головатий, В. А. Ребкало. К.: А.Л.Д., 1996.
4. Бех І.Д. Духовні цінності в розвитку особистості. *Педагогіка і психологія*. 1996. № 4.
5. Світоглядна культура особистості. Філософські проблеми формування. К.: Наук. думка, 1986.
6. Никонорова Л. В. Суспільно-практична сутність світоглядної свідомості. *Філософська думка*. 1988. № 1.
7. Шинкарук В.І. Гуманізм діалектико-матеріалістичного світогляду. К.: Політвидав, 1984.